

Eindrapportage

Verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond & eerlijk werken bij de woningcorporaties

De resultaten van de gesprekken met woningcorporaties in de periode 2020-2022

Opdrachtgever aan zet bij veilig werken in bouw & infra

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	4
1.1. Context en het wettelijke kader	4
1.2. Opdracht en doel	5
1.3. Verantwoording rapportage over de 124 woningcorporaties	6
1.4. Leeswijzer	6
2. Kwantitatieve analyse van de (enquête)gesprekken bij de 124 woningcorporaties	7
2.1. Opdrachtverlening en samenspel tussen opdrachtgever en -nemer(s)	7
2.2. Opvatting van de woningcorporatie over verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond & eerlijk werken	8
2.3. Invulling verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken	12
3. Waarde van het (enquête)gesprek	16
3.1. Effect van het (enquête)gesprek en suggesties & leerpunten voor de Nederlandse Arbeidsinspectie	16
3.2. Beweegredenen en informatiebronnen	17
4. Het totaalbeeld van de (enquête)gesprekken	18
4.1. De invulling van het verantwoord opdrachtgeverschap	18
4.2. Effect van de interventie/gesprek	18
Bijlage 1: (Enquête)Vragenlijst	19
Bijlage 2: Aantal woningcorporaties (response) en huurwoningen	25

Samenvatting

Het programma Bouw & Infra van de Nederlandse Arbeidsinspectie ziet maatschappelijke schade binnen de sector en heeft begin 2020 een project gestart bij de woningcorporaties over het verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken. De gesprekken zijn begin 2022 afgerond en deze rapportage brengt de resultaten van de (enquête-)gesprekken in kaart.

De Nederlandse Arbeidsinspectie wil met dit onderzoek én op basis van een nieuwe gecombineerde interventie 'knock and talk/open gesprek door ARBO- en AMF-inspecteurs' in kaart brengen hoe de woningcorporaties invulling geven aan de borging van de aangescherpte bouwprocesbepalingen en eerlijk werk.

In het project gaan inspecteurs onder andere het gesprek aan met verantwoordelijken binnen de woningcorporatie over veilig, gezond & eerlijk werk. Tot 28 maart 2022 zijn er door de inspecteurs 124 (enquête)vragenlijsten ingevuld. Deze rapportage geeft een analyse weer over de ingevulde (enquête)vragenlijsten en geeft antwoord op de volgende vraagstelling:

In hoeverre zijn de bouwprocesbepalingen (voor veilig & gezond werk) en eerlijk werk geborgd door de woningcorporaties?

De analyse schetst het volgende beeld over de invulling van verantwoord opdrachtgeverschap.

- Er is nog sprake van onbekendheid over de wettelijke regels van de ketenverantwoordelijkheid zoals de bouwprocesbepalingen voor veilig en gezond werk (vergewisplicht, aanstellen van een coördinator ontwerpfase en (laten) opstellen van een Veiligheid- en Gezondheidsplan (V&G-plan)).
- Op de vraag wat de woningcorporaties vastleggen over de opdracht, benoemen zij het vaakst de verantwoordelijkheden tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Uit de analyse blijkt dat de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever voor veilig, gezond en eerlijk werken ook wordt belegd bij de opdrachtnemer / (hoofd)aannemer / uitvoerder.
- De betrokkenheid van de opdrachtgever is te typeren als afspraken maken en (intensief) toezicht en/of controle van de afspraken in de uitvoeringsfase. Aandacht in de ontwerpfase voor het vergewissen - voor de gezondheid en de veiligheid van degenen die het werk uitvoeren in alle fases van een project (van ontwerp tot oplevering) en dat de opdrachtgever zich altijd bewust is van zijn verantwoordelijkheid en daarnaar handelt - is er in mindere mate. Uit de analyse blijkt dat een klein aantal woningcorporaties invulling geeft aan het gedachtegoed van de bouwprocesbepalingen, waarin de opdrachtgever ook een belangrijke rol speelt in de ontwerpfase.
- Opdrachtgevers kunnen aansprakelijk worden gesteld voor achterstallig loon, maar de controle van opdrachtnemers op naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot eerlijk werk is grotendeels bij de woningcorporaties afwezig. Een deel van de woningcorporaties vindt een Wav-boete aan een opdrachtgever onterecht. Zorgdragen dat niet EER-ingezetenen arbeid verrichten met een tewerkstellingsvergunning zou naar de mening van de Nederlandse Arbeidsinspectie standaard onderdeel moeten zijn van de borging om verantwoord opdrachtgeverschap in te vullen.
- De uitvoering wijkt af van de wettelijke kaders over verantwoord opdrachtgeverschap. Er is volgens de Nederlandse Arbeidsinspectie aandacht nodig om verantwoord opdrachtgeverschap bij woningcorporaties te borgen en er is een omslag noodzakelijk om het verantwoordelijkheidsbesef over eerlijk werk onder de aandacht te brengen.

De Nederlandse Arbeidsinspectie is geïnteresseerd naar de reacties van de woningcorporaties over het effect, suggesties en leerpunten op deze vorm van interventie van de Nederlandse Arbeidsinspectie. De woningcorporaties zijn positief daarover en hebben aangegeven dat de (enquête)gesprekken hebben geleid tot bewustwording van hun rol als opdrachtgever in de aandacht voor eerlijk, veilig en gezond werken. Een aantal woningcorporaties gaat naar aanleiding van het gesprek met de inspecteurs gericht aandacht schenken aan eerlijk werk en de verplichtingen die genoemd worden in de bouwprocesbepalingen en waar nodig actie ondernemen. Een aantal woningcorporaties is al voornemens om algemene en/of specifieke verbetermaatregelen te treffen. Of de voorgenomen acties zijn uitgevoerd en geleid hebben tot eerlijke, veilige en gezonde werkomstandigheden zal in een vervolgonderzoek moeten worden vastgesteld.

1. Inleiding

1.1. Context en het wettelijke kader

Context: probleemstelling

Landelijk ziet het programma binnen de sector bouw en infra grote maatschappelijke schade: veel arbeidsongevallen en misstanden veroorzaakt door lange ketens van bedrijven, ontbreken van borging op eerlijk, gezond en veilig werk van ontwerp tot uitvoering, werken onder tijdsdruk en steeds veranderende (weers)omstandigheden. Er is een groot risico dat grote opdrachtgevers in Nederland, waartoe de woningcorporaties gerekend mogen worden, niet of onvoldoende hun verantwoordelijkheden nemen voor wat betreft de regelgeving zoals vastgesteld in de bouwprocesbepalingen in het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit).

Context en wettelijk kader: toezicht op verantwoord opdrachtgeverschap

Het programma Bouw & Infra van de Nederlandse Arbeidsinspectie houdt toezicht op de naleving van de wet- en regelgeving over arbeidsomstandigheden en de arbeidsmarkt. In hoofdstuk 2, afdeling 5, van het Arbobesluit zijn de verplichtingen voor opdrachtgevers van bouwwerken opgenomen, de zogenaamde bouwprocesbepalingen. De bouwprocesbepalingen zijn gebaseerd op richtlijn nr. 92/57/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 24 juni 1992 betreffende de minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor tijdelijke en mobiele bouwplaatsen.

Met verplichtingen of verantwoordelijkheid wordt bedoeld dat opdrachtgevers in de bouw een vergewisplicht hebben gedurende het gehele bouwproces van ontwerp tot en met renovatie en/of sloop. Op 1 januari 2017 zijn de bouwprocesbepalingen in het Arbobesluit op dat punt aangescherpt. Verantwoord opdrachtgeverschap houdt in dat de aandacht voor de gezondheid en de veiligheid van degenen die het werk uitvoeren in alle fases van een project (van ontwerp tot oplevering) is geborgd en dat de opdrachtgever zich altijd bewust is van zijn verantwoordelijkheid en daarnaar handelt. Door vanaf het begin van een project de gevolgen voor gezond en veilig werken te beoordelen en maatregelen te nemen, kunnen risico's in de uitvoeringsfase worden voorkomen.

Toetsingskader bouwprocesbepalingen (veilig en gezond werk) en eerlijk werk

De opdrachtgever is verplicht in de ontwerpfase zich ervan te vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in staat zijn de verplichtingen voor de arbeidsomstandigheden die gelden in de uitvoeringsfase na te komen.¹ Daarbij gaat het bijvoorbeeld over het in de ontwerpfase rekening houden met de verplichtingen voor de arbeidsomstandigheden die gelden in de uitvoeringsfase en het opstellen van een Veiligheids- en Gezondheidsplan (V&G-plan). Ook draagt de opdrachtgever zorg voor de coördinatie van werkzaamheden als in de uitvoeringsfase meerdere partijen werkzaam zijn.

In bepaalde situaties kan de opdrachtgever aansprakelijk worden gesteld voor achterstallig loon en loonheffingen, of voor niet-afgedragen omzetbelasting. De Wet arbeid vreemdelingen (Wav) geeft aan op welke wijze vreemdelingen toegang hebben tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Een opdrachtgever die het werk via een (onder)aannemer uitbesteedt, wordt voor de werkzaamheden die de (onder)aannemer door een vreemdeling laat verrichten, eveneens aangemerkt als 'werkgever in de zin van de Wav'. Iedere werkgever, van (hoofd)opdrachtgever tot (onder)aannemer, van uitzendbureau tot inlener, is verantwoordelijk voor correcte naleving van de Wav. Als ergens in de keten van werkgevers de Wav wordt overtreden, kan de Nederlandse Arbeidsinspectie aan iedere werkgever (opdrachtgever) een boete worden opgelegd.

In 2011 heeft de arbeidsinspectie op basis van uitgevoerde inspecties geconcludeerd dat woningbouwcorporaties hun rol en verantwoordelijkheden als opdrachtgever voor bouwprojecten onvoldoende invullen. In 2017 zijn de bouwprocesbepalingen aangescherpt. Woningcorporaties moeten als opdrachtgever in de ontwerpfase van een bouwwerk rekening houden met de veiligheid en gezondheid van de werknemers die later op de bouwplaats het ontwerp realiseren

---

¹ Artikel 2.26, afdeling 5, hoofdstuk 2, van het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit)

(vergewisplicht). Al tijdens de studie en het ontwerp van bouwwerk worden keuzen gemaakt die bepalend zijn voor arbeidsomstandigheden in de uitvoeringsfase. De Nederlandse Arbeidsinspectie wil met dit nieuwe onderzoek én op basis van een nieuwe gecombineerde interventie 'knock and talk/open gesprek door ARBO- en AMF-inspecteurs' in kaart brengen hoe de woningcorporaties invulling geven aan de borging van de aangescherpte bouwprocesbepalingen en eerlijk werk.

De Nederlandse Arbeidsinspectie beoordeelt in dit onderzoek aan de hand van de volgende toetsingscriteria de invulling van de borging. Daarbij steunt de Nederlandse Arbeidsinspectie op de plan, do, check, act (PDCA-)cyclus.

1. Er zijn doelstellingen voor eerlijk, veilig en gezond werk geformuleerd waardoor een woningcorporatie richting & (bij)sturing geeft in haar rol als opdrachtgever.
2. De opdrachtgever stelt een of meer coördinatoren inzake veiligheid en gezondheid aan voor een bouwplaats waarop verscheidene ondernemingen werkzaam zullen zijn.
3. De opdrachtgever ziet erop toe dat er, vóór de opening van de bouwplaats, een veiligheids- en gezondheidsplan wordt opgesteld.
4. Er is controle of toezicht op afspraken van o.a. eerlijk, veilig en gezond werk.
5. De verantwoordelijkheid voor (eerlijk,) veilig en gezond werk blijft te allen tijde bij de opdrachtgever.

Als opdrachtgever voor veilig en gezond werk is er bij de onderstreepte criteria sprake van een wettelijke normerende basis. De overige criteria zorgen voor een sluitende cyclus voor het borgen van eerlijk, veilig en gezond werk.

1.2. Opdracht en doel

Het programma Bouw & Infra van de Nederlandse Arbeidsinspectie heeft voor dit nieuwe onderzoek een andere aanpak gekozen om een blijvende aandacht voor verantwoord opdrachtgever- en opdrachtnemerschap bij invloedrijke stakeholders te realiseren. In tegenstelling tot het vorige onderzoek wil zij meer de focus leggen op preventie in plaats van een primaire aanpak gericht op handhaving. Zij wil de voorwaarden voor eerlijk, veilig en gezond werk in kaart brengen en zorgen dat de woningcorporaties verantwoord opdrachtgeverschap borgen door hen te bevragen hoe zij in woord en daad invulling geven (interventie knock and talk). Op de bouwplaats kunnen de woningcorporaties vervolgens met de inspecteurs gaan inspecteren of er daadwerkelijk sprake is van eerlijke, veilige en gezonde arbeidssituaties (interventie gezamenlijke bouwplaatsinspectie). De gesprekken op basis van een (enquête)vragenlijst en inspecties vinden plaats in samenwerking met zowel een ARBO- als AMF-inspecteur. De Nederlandse Arbeidsinspectie wil met dit nieuwe vorm van toezicht voorwaarden creëren dat de woningcorporaties hun ketenverantwoordelijk goed oppakken met als doel minder arbeidsongevallen en misstanden binnen de sector.

Het programma Bouw & Infra heeft in de eerste helft van 2020 het project verantwoord opdrachtgeverschap bij de woningcorporaties gestart en wil met de helft van de woningcorporaties in gesprek gaan. In het project zijn ARBO- en AMF-inspecteurs het gesprek aangegaan met verantwoordelijken binnen de woningcorporatie over veilig, gezond & eerlijk werken in hun rol als opdrachtgever en bezochten inspecteurs bouwplaatsen waar woningcorporaties een opdrachtgevende rol hebben. De inspecteurs hebben verantwoordelijke functionarissen van de woningcorporaties benaderd die maatregelen in gang kunnen zetten voor eerlijke, veilige en gezonde werkomstandigheden. De gesprekken zijn begin 2022 afgerond. Daarnaast konden inspecteurs nog aanvullende vervolgactiviteiten ondernemen. De inspecteurs hebben aan de woningcorporaties een terugkoppeling per brief verzorgd. De inspectie van de bouwplaats en overige activiteiten zijn andere interventies en maken geen onderdeel uit van deze resultaten uit de (enquête)gesprekken. Het programma evalueert c.q. effectueert de gehele interventiemix in 2022.

Om de verzamelde informatie uit het gesprek op een gestructureerde wijze vast te leggen hebben inspecteurs voor elk gesprek een (enquête)vragenlijst ingevuld om antwoorden te verkrijgen over de borging van het verantwoord opdrachtgeverschap voor eerlijk, veilig en gezond werken. De vragenlijst heeft de afdeling Analyse & Onderzoek opgesteld en is voorzien van feedback door

adviseur van het programma, projectleider en inspecteurs. De (enquête)vragenlijst is als bijlage 1 opgenomen. Deze rapportage brengt de resultaten van de door ervaren bouwinspecteurs ingevulde vragenlijsten in beeld.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek luidt: In hoeverre zijn de bouwprocesbepalingen (voor veilig & gezond werk) en eerlijk werk geborgd door de woningcorporaties?

Met deze rapportage wil het programma Bouw & Infra de woningcorporaties en stakeholders informeren over de resultaten van de gesprekken met de verantwoordelijken van de woningcorporaties over hoe zij invulling hebben gegeven aan verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken.

1.3. Verantwoording rapportage over de 124 woningcorporaties

Tot 28 maart 2022 zijn er door inspecteurs die aan het project hebben meegewerkt 124 (enquête)vragenlijsten ingevuld. De inspecteurs hebben de gegeven antwoorden van de woningcorporaties uit het (enquête)gesprek geregistreerd, deze informatie is opgenomen in een tabellenboek. Vanwege de omvang is het tabellenboek niet opgenomen in deze rapportage. De Autoriteit Woningcorporaties heeft de Nederlandse Arbeidsinspectie geïnformeerd over het aantal woningcorporaties in Nederland. De informatie over de response van de 124 "geëんquêteerde" woningcorporaties is opgenomen in bijlage 2. Hieronder zijn de kenmerken van de woningcorporaties in beeld gebracht.

- De inspecteurs hebben met de verantwoordelijke functionarissen gesproken, overwegend hebben zij leidinggevende posities.
- Meer dan tweederde van de woningcorporaties geeft aan een opzichtersfunctie bij de woningcorporatie in dienst te hebben.
- Een klein aantal van de woningcorporaties is aangesloten bij Governance Code Veiligheid in de bouw. Veiligheid in de vorm van een Code is sterk ondervertegenwoordigd, maar de helft geeft aan aangesloten te zijn bij de Governance Code Woningcorporaties Aedes (goed bestuur) of samenwerkingsverband bij Aedes.
- Er is in de enquête sprake van een ondervertegenwoordiging van de kleine woningcorporaties.

Door de ondervertegenwoordiging van de kleine woningcorporaties zijn de resultaten van de enquête hergewogen. Middels weegfactoren (klein, middel en groot) is het analysebestand representatief gemaakt naar grootteklasse.

1.4. Leeswijzer

Deze kwantitatieve analyse schetst in het volgende hoofdstuk de uitdagingen waar de woningcorporaties voor staan, de bouwopdrachten voor de korte termijn, de afspraken die zij maken met opdrachtnemers en wat de woningcorporaties verstaan onder verantwoord opdrachtgeverschap en het beleid & de uitvoering over verantwoord opdrachtgeverschap in de ontwerp- en uitvoeringsfase van een bouwproject.

Daarnaast gaat de rapportage in op wat het (enquête)gesprek bij de woningcorporatie tot gevolg heeft gehad (effect van de interventie). Suggesties, leerpunten, beweegredenen en informatiebronnen ten behoeve van de bijsturing van de interventiemix zijn in kaart gebracht.

De rapportage sluit af met een concluderend hoofdstuk dat een totaalbeeld beschrijft van de (enquête)gesprekken over de 124 woningcorporaties en het nieuw ingezette interventie van de Nederlandse Arbeidsinspectie.

2. Kwantitatieve analyse van de (enquête)gesprekken bij de 124 woningcorporaties

In dit hoofdstuk schetst de Nederlandse Arbeidsinspectie de uitdagingen waar de woningcorporaties voor staan en de bouwopdrachten voor de korte termijn, of zij doelstellingen voor eerlijk, veilig en gezond werk hebben geformuleerd en de afspraken die zij maken met opdrachtnemers. De Nederlandse Arbeidsinspectie brengt vervolgens in beeld wat de woningcorporaties verstaan onder verantwoord opdrachtgeverschap en het beleid & de uitvoering over verantwoord opdrachtgeverschap in de ontwerp- en uitvoeringsfase van een bouwproject. De Nederlandse Arbeidsinspectie sluit dit hoofdstuk af met het in kaart brengen van de woningcorporaties in hoeverre zij de bouwprocesbepalingen (voor veilig & gezond werk) en eerlijk werk hebben geborgd.

2.1. Opdrachtverlening en samenspel tussen opdrachtgever en -nemer(s)

In de gesprekken tussen de inspecteurs en de vertegenwoordiger(s) van de woningcorporaties als opdrachtgever zijn diverse onderwerpen over veilig, gezond en eerlijk werk de revue gepasseerd, te weten. Wat zijn de uitdagingen die de bestuurlijke agenda bepalen en welke bouwopdrachten van de woningcorporatie zijn op korte termijn te verwachten en hoe vertaalt zich dat in doelen en afspraken met de opdrachtnemer? Tevens zijn de verantwoordelijkheden van de opdrachtgever besproken.

Uitdagingen en bouwopdrachten

Op de vraag wat de bestuurlijke uitdagingen zijn noemen de woningcorporaties vier belangrijke onderwerpen. Meer betaalbare, sociale woningbouw realiseren om de woningnood (1) op te lossen en de energietransitie, energiezuinig of het duurzaam maken van de woningen (2) zijn vaak genoemde uitdagingen. Daarnaast zijn de onderwerpen leefbaarheid, woningen geschikt maken voor ouderen, (één-ouder)gezinnen & jongeren (3) naast het onderhoud & renovatie van woningen (4) belangrijke onderwerpen. Enkele woningcorporaties benoemen specifiek het onderwerp veilig, gezond en eerlijk werk als een uitdaging. Deze uitdagingen vertalen zich echter niet direct in bouwopdrachten. Slechts 16% van de woningcorporaties heeft bouwopdrachten op de korte termijn ingepland. Dit betreft vooral nieuwbouw van sociale huurwoningen en het renoveren van woningen, gevolgd door sloop van een deel van de woningvoorraad. In mindere mate worden nieuwbouw van overige woningen of vastgoed, duurzaamheid & verbetering van de energetische prestatie in kader van energietransitie en (planmatig) onderhoud genoemd. Wat opvalt bij de kleine woningcorporaties is dat zij significant minder aandacht geven aan renovatie van woningen.

Doelstellingen

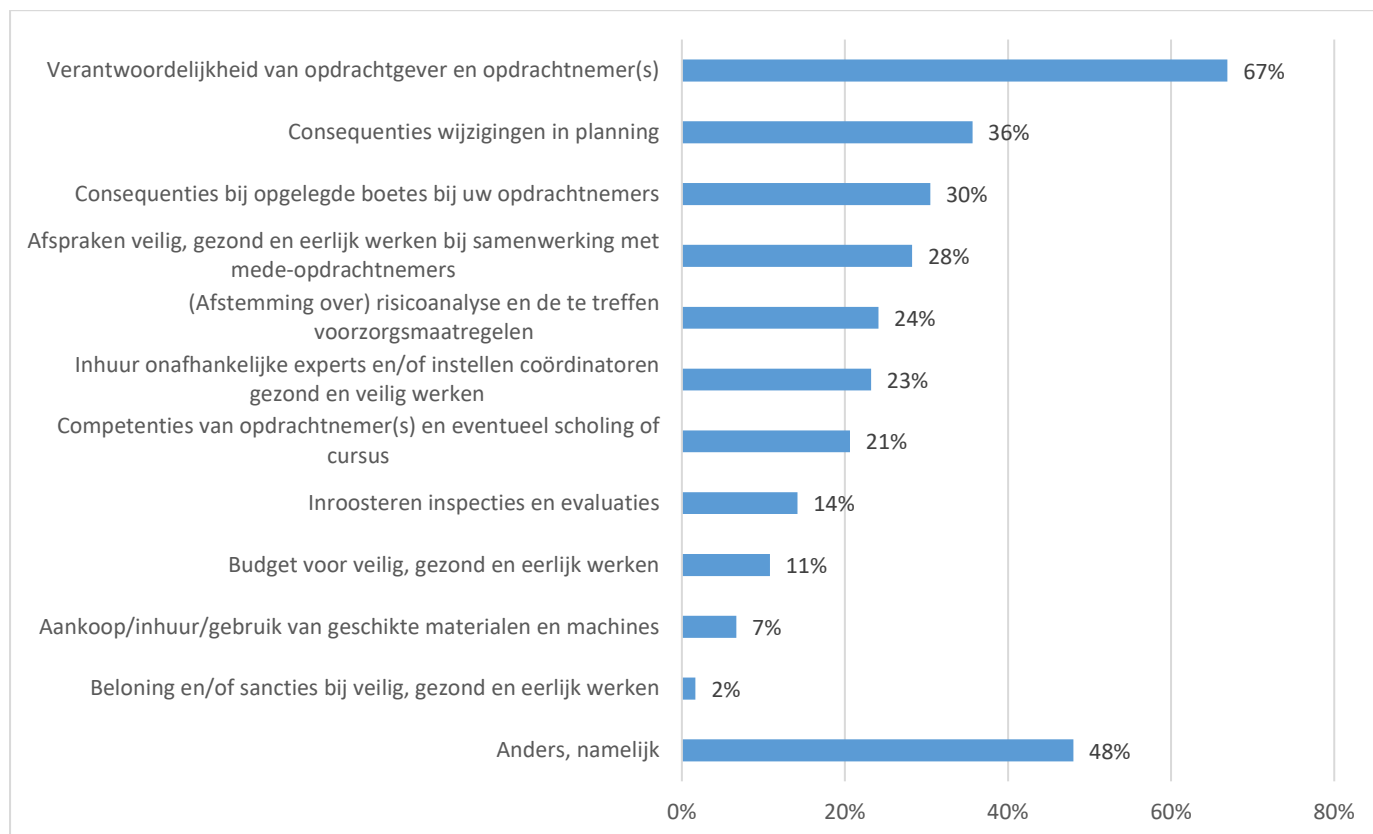
In het gesprek is verder gevraagd of de woningcorporatie doelstellingen heeft geformuleerd voor het sturen en borgen van verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig en gezond werk. Een derde van de woningcorporaties antwoordt bevestigend op deze vraag. Ruim vier op de tien antwoordt ontkennend en 16% is voornemens het onderwerp te agenderen. Bij een aantal woningcorporaties dat momenteel een bouwopdracht heeft verstrekt is gevraagd of zij belemmeringen ervaren bij de invulling van verantwoord opdrachtgeverschap in de uitvoeringspraktijk. 70% van de woningcorporaties ervaart geen belemmeringen en de overige woningcorporaties benoemen kennis, capaciteit, geld, afhankelijkheid van aannemers en complexe regelgeving als belemmeringen in de praktijk voor het verantwoord opdrachtgeverschap bij veilig en gezond werk. Uit de analyse is geen inzicht of er sprake is van enige bijsturing van de doelstellingen. Bij de woningcorporaties die bevestigend antwoordden blijkt niet dat zij allemaal rekening houden met bouwkundige, technische en organisatorische keuzen (BTO-keuzes) en de arbeidshygiënische strategie.

Afspraken

Relevant bij de sturing betreft de afspraken die worden gemaakt tussen de opdrachtgever en opdrachtnemer. Een klein aantal (15%) van de opdrachtgevers legt in de opdracht geen afspraken vast over veilig, gezond en eerlijk werken of de afspraken zijn niet bekend. Overigens leggen de kleine woningcorporaties gemiddeld minder afspraken vast. De meerderheid van de

woningcorporaties geeft aan dat zij wel afspraken maken. De meeste afspraken gaan over de onderlinge verantwoordelijkheden (67%). Samenwerkingsafspraken over veilig, gezond en eerlijk werken (28%) volgen op de vierde plaats (figuur 1). Overigens verwijzen woningcorporaties vaak naar de aanneemovereenkomst of contractuele bepalingen bij de beantwoording van deze vraag. Opmerkelijk is dat daarbij wordt gesteld dat de opdrachtnemers zelf moeten zorgdragen voor veilig, gezond en eerlijk werken. Mogelijk duidt dat op een kennisgebrek bij de gesprekspartners. Op een andere vraag geeft een klein aantal respondenten aan dat zij afspraken met de opdrachtnemer maken voor de uitbetaling van loon volgens de collectieve arbeidsovereenkomst (cao: zie onderdeel 2.2 eerlijk werk voor gelijk speelveld en ketenaansprakelijkheid).

Figuur 1 Wat legt uw woningcorporatie normaliter vast in de opdracht over veilig, gezond en eerlijk werken? (N=101)

2.2. Opvatting van de woningcorporatie over verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond & eerlijk werken

Bouwprocesbepalingen: verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig en gezond werken

Het wettelijke kader van veilig en gezond werken: de bouwprocesbepalingen

Woningcorporaties moeten als opdrachtgever al in de ontwerpfase van een bouwwerk rekening houden met de veiligheid en gezondheid van de werknemers die later op de bouwplaats het ontwerp realiseren (vergewisplicht). Al tijdens de studie en het ontwerp van bouwwerk worden keuzen gemaakt die bepalend zijn voor arbeidsomstandigheden in de uitvoeringsfase.

De opdrachtgever is daarom verplicht om in de ontwerpfase rekening te houden met de arbeidsomstandigheden in de uitvoeringsfase aan de hand van een Veiligheid- en Gezondheidsplan (V&G-plan) en te zorgen dat de coördinatie en samenwerking op de bouwplaats door een aangewezen (uitvoerende-)partij wordt voortgezet.

Daarmee is de zorg voor goede arbeidsomstandigheden niet alleen een zaak van de uitvoerende partij(en) (aannemer en anderen die het bouwwerk bouwen), maar is er sprake van een

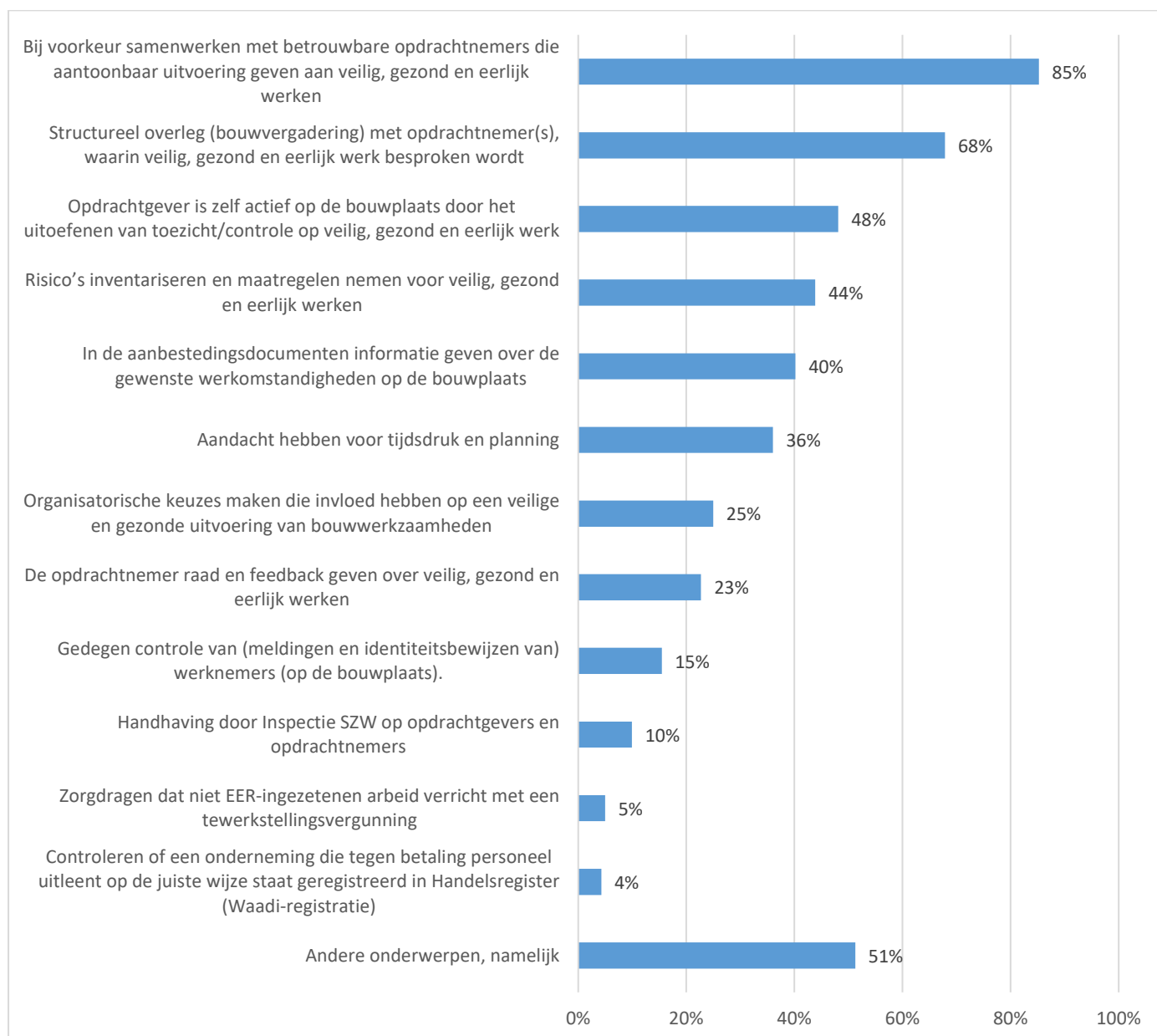
ketenverantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid begint bij de woningcorporatie als opdrachtgever. Immers de keuzes van de woningcorporatie voor de bouw- en werkmethoden, toe te passen materialen en een goede planning hebben invloed op de veiligheid- en gezondheidsrisico's van werknemers tijdens de bouw. Preventieve en gezamenlijke inspanningen van alle partijen zullen leiden tot het gezonder en veiliger werken op de bouwplaats. Preventie en coördinatie zijn dan ook de sleutelbegrippen uit de regelgeving.

Verantwoord opdrachtgeverschap houdt in dat de aandacht voor de gezondheid en de veiligheid van degenen die het werk uitvoeren in alle fases van een project (van ontwerp tot oplevering) is geborgd. Deze verantwoordelijkheid kan diverse vormen aannemen, bijvoorbeeld door het bepalen van randvoorwaarden voor veiligheid, zoals het stellen van een realistische deadline voor het voltooien van de opdracht, en het aanleveren of inkopen van veilige materialen. Het zich vergewissen door de opdrachtgever doet niet af aan de eigen verantwoordelijkheid van de opdrachtnemer voor gezond en veilig werken. Het betekent ook dat een opdrachtgever niet alles zelf hoeft uit te voeren. Bij een geïntegreerde contractvorm kunnen hierover bijvoorbeeld afspraken worden gemaakt in het contract met de uitvoerende partij. Daarbij blijft de eindverantwoordelijkheid wel bij de opdrachtgever.

In de gesprekken is gevraagd wat woningcorporaties verstaan onder verantwoord opdrachtgeverschap. Zij gaven aan dat zij bij voorkeur samenwerken met betrouwbare opdrachtnemers die aantoonbaar uitvoering geven aan veilig, gezond en eerlijk werken (85%), in samenhang met structureel overleg (bouwvergadering) met opdrachtnemer(s) (68%) en zelf actief toezien/controleren op de bouwplaats (48%) (figuur 2). De bouwprocesbepalingen die gaan over de verantwoordelijkheden van een opdrachtgever zijn door de woningcorporaties minder vaak genoemd (25% - 44%). De van toepassing zijnde specifieke wettelijke aandachtspunten bij eerlijk werk zijn slechts door enkelen aangekaart.

Bij de kleine woningcorporaties wordt er significant minder gedacht aan onderwerpen zoals risico-inventarisatie & het nemen van maatregelen en de organisatorische keuzes voor veilig & gezond werk. Ook voeren zij significant minder vaak dan gemiddeld structureel overleg met opdrachtnemers over veilig, gezond & eerlijk werk.

Figuur 2 Waar denkt woningcorporatie bij verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond & eerlijk werken? (N=118)

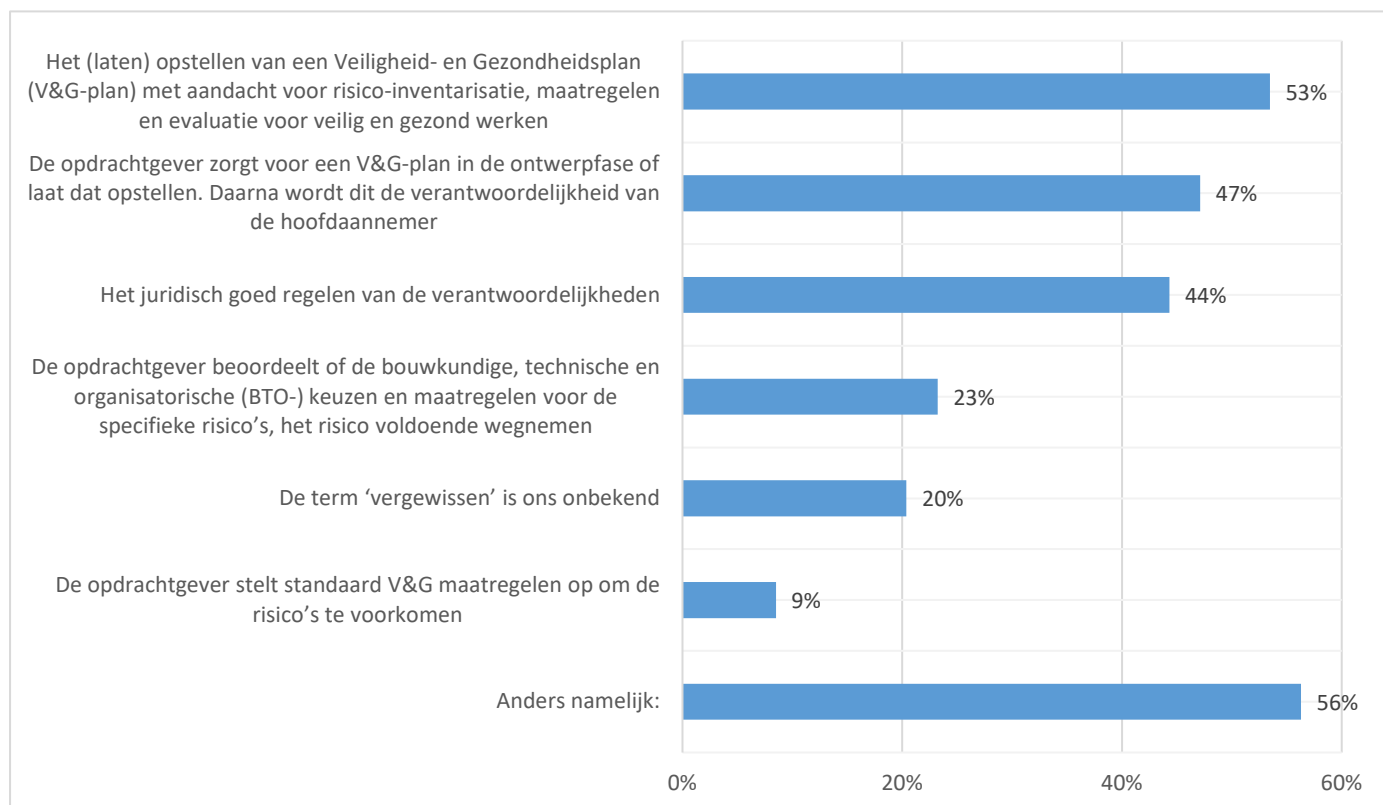

Bouwprocesbepalingen: vergewisplicht

Het begrip “vergewissen” staat centraal in de bouwprocesbepalingen die het kader meegeeft over verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig en gezond werk. Gevraagd is naar de bekendheid van de vergewisplicht. Een vijfde van de woningcorporaties gaf aan dat zij onbekend zijn met die term (figuur 3). Het V&G-plan is een belangrijk document in de samenwerking op de bouwplaats waarin aandacht is voor de risico-inventarisatie, maatregelen en evaluatie voor veilig en gezond werken. Meer dan de helft van de woningcorporaties gaf aan zo’n plan op te stellen of laat het door anderen doen. In minder dan een kwart van de gevallen beoordeelt de opdrachtgever of de BTO-keuzes en maatregelen om de specifieke risico’s te vermijden. De woningcorporaties gaven in 44% van de gevallen de voorkeur aan het goed juridisch regelen van de verantwoordelijkheden en in 47% van de gevallen gaven zij aan dat zij zorgdragen voor een V&G-plan in de ontwerpfase om vervolgens de verantwoordelijkheid over te dragen aan de hoofdaannemer. De woningcorporaties die aangesloten zijn bij de brancheorganisatie Aedes gaven gemiddeld vaker aan de verantwoordelijkheid juridisch te regelen. De inspecteurs inventariseerden een breed scala aan

antwoorden wat de woningcorporaties verstaan onder de vergewisplicht. Dat varieerde van selectie/aanbesteding, de uitbesteding van geschikte & betrouwbare aannemers, maar ook overleg en controle & toezicht.

Figuur 3 De verantwoordelijkheid van een opdrachtgever volgens de bouwprocesbepalingen is dat hij zich ervan moet vergewissen dat uitvoerende partijen hun verplichtingen kunnen nakomen. Wat verstaat uw woningcorporatie onder de term 'vergewissen'? (meerdere antwoorden mogelijk) (N=118)

Eerlijk werk voor gelijk speelveld en ketenaansprakelijkheid

De context en het wettelijke kader van eerlijk werk

Een van de uitgangspunten van een programma van het Ministerie van SZW is om eerlijk werk in branches en sectoren te stimuleren. Niet alleen om te zorgen dat werkenden krijgen waar ze recht op hebben, maar ook om een gelijk speelveld te creëren. Opdrachtgevers en aannemers zijn verantwoordelijk voor de naleving van regels op het gebied van 'eerlijk werken'. In bepaalde situaties kan de opdrachtgever aansprakelijk worden gesteld voor achterstallig loon en loonheffingen, of voor niet-afgedragen omzetbelasting. Dit is de **ketenaansprakelijkheid**. In bepaalde fasen in het bouwproces is de kans op onderbetaling het grootst waarin werk gedaan wordt door mensen met een zwakke onderhandelingspositie.

De Wet arbeid vreemdelingen (Wav) geeft aan op welke wijze vreemdelingen toegang hebben tot de Nederlandse arbeidsmarkt. In deze wet staan regels waarin is aangegeven waaraan werkgevers moeten voldoen als zij door vreemdelingen arbeid laten verrichten. Een opdrachtgever die het werk via een (onder)aannemer uitbesteedt, wordt voor de werkzaamheden die de (onder)aannemer door een vreemdeling laat verrichten, eveneens aangemerkt als 'werkgever in de zin van de Wav'. En ook aannemers en onderaannemers die de vreemdelingen inzetten vallen onder de werkingssfeer van de Wav. Iedere werkgever, van (hoofd)opdrachtgever tot (onder)aannemer, van uitzendbureau tot inlener, is verantwoordelijk voor correcte naleving van de Wav. Als ergens in de keten van werkgevers de Wav wordt overtreden, kan in principe dus aan iedere werkgever (opdrachtgever) een boete worden

opgelegd.

Desgevraagd heeft een ruime meerderheid van de woningcorporaties (74%) aangegeven dat het maken van afspraken over de beloning van werknemers en/of zelfstandigen bij opdrachtnemers niet de verantwoordelijkheid is van de woningcorporatie als opdrachtgever. Een belangrijke bevinding is dat slechts 10% van de respondenten aangeeft dat zij afspraken met de opdrachtnemer maken voor uitbetaling van het loon volgens de cao. De meeste woningcorporaties vinden dat de verantwoordelijkheid over beloning niet bij hen ligt maar bij de opdrachtnemers. Zij verwijzen naar contracten en de controle van uurtarieven. Wel vindt een enkeling dat de woningcorporatie wel een morele verantwoordelijkheid heeft, maar dat nog niet heeft ingevuld. Verder geeft een andere woningcorporatie aan dat signalen van werknemers over slechte betaling wel serieus genomen dienen te worden, maar dat zij er niet bewust naar vraagt.

Een klein aantal van de woningcorporaties (8%) heeft aangegeven dat zij een boete hebben gehad voor een overtreding van de Wav, 3% van deze overtreeders vond dat onterecht omdat zij vonden dat de opdrachtnemers daarvoor verantwoordelijk zijn. 19% van de woningcorporaties die nooit beboet is, vond dat ook. Een op de tien woningcorporaties controleert opdrachtnemers op naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot eerlijk werk. Veel respondenten (45%) gaven aan dat ze überhaupt niet weten of er ooit of een boete is opgelegd voor een overtreding van de Wav.

2.3. Invulling verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken

Ontwerpfase: Veiligheid- en Gezondheidsplan (V&G-plan)

V&G-plan

Wanneer bij een bouwproject meerdere partijen samenwerken, dient er een V&G-plan te worden opgesteld door de opdrachtgever. In het V&G-plan worden afspraken opgenomen die ervoor moeten zorgen dat werknemers (lees ook andere arbeidskrachten) veilig en gezond hun werkzaamheden kunnen verrichten op de bouwlocatie. Het plan omschrijft hoe de betrokken partijen gaan samenwerken en welke maatregelen worden getroffen om de veiligheid en gezondheid op de bouwlocatie te waarborgen. Om de juiste maatregelen vast te stellen dient de opdrachtgever zich ervan te vergewissen welke mogelijke risico's verbonden zijn aan het verwezenlijken van een specifiek bouwwerk op de bouwlocatie.

Het gaat om risico's die vooraf kenbaar zijn en beïnvloed kunnen worden, want in de ontwerpfase is de beïnvloedingsmogelijkheid het grootst. De maatregelen die moeten worden genomen volgen uit een risico-inventarisatie en -evaluatie. Het gegeven dat een opdrachtgever zich moet vergewissen van risico's betekent niet dat de opdrachtnemer geen verantwoordelijkheid draagt. De opdrachtgever richt zich op risico's die meerdere partijen op een bouwplaats zouden kunnen raken en de opdrachtnemer richt zich als werkgever op gevaren en risico's verbonden aan werkzaamheden van het personeel. Partijen die werkzaam zijn kunnen in een contract afspraken maken, maar de eindverantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij de opdrachtgever.

86% van de woningcorporaties heeft aangegeven dat zij zelf geen V&G-plan opstellen. Van deze groep laat ruim vier op de tien woningcorporaties deze taak over aan de (hoofd)aannemer. Slechts 14% van de woningcorporaties stelt zelf een V&G-plan op.

Van de woningcorporaties die zelf een V&G-plan opstellen geven de meeste aandacht aan de beschrijving van het bouwproject en waar de verantwoordelijkheden liggen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de maatregelen die volgen uit de risico-inventarisatie en -evaluatie, gevolgd door de (niet verplichte) reguliere arbeidsrisico's, specifieke project overstijgende gevaren, afspraken over de uitvoering en de wijze waarop toezicht op de maatregelen wordt uitgeoefend. In mindere mate wordt in V&G-plannen aandacht gegeven aan het opnemen van de samenloopgevaaren, BTO-keuzes en wijze waarop voorlichting & instructie wordt gegeven aan werknemers die op de bouwplaats komen.

Ontwerpfase: coördinator ontwerpfase

Volgens de bouwprocesbepalingen ligt er een verantwoordelijkheid bij de opdrachtgever voor het aanstellen van een coördinator ontwerpfase. Minder dan een vijfde van de woningcorporaties geeft aan dat zij die verantwoordelijkheid hebben ingevuld en bij een vijfde van de woningcorporaties stelt de opdrachtnemer de coördinator ontwerpfase aan en daarbij zorgdraagt voor een V&G-plan. Onbekendheid met de verantwoordelijkheid om een coördinator ontwerpfase aan te stellen wordt door 17% van de woningcorporaties aangegeven. Ruim een kwart van de woningcorporaties geeft aan geen coördinator aan te stellen omdat deze taken zijn belegd bij een externe partij, waaronder de architect. Of een projectleider of opzichter neemt die taak op zich. Tevens speelt het contract/systematiek van het ontwerp een rol waardoor de opdrachtnemer een grotere verantwoordelijkheid heeft dan de bouwprocesbepalingen voorschrijven.

De woningcorporaties die een coördinator ontwerpfase hebben aangesteld heeft meer dan de helft maatregelen genomen zodat de coördinator ontwerpfase zijn taken naar behoren kan vervullen. Er is aandacht voor de zorg voor mandaat, vaardigheden, tijdsbesteding en wordt er gelet op het opleidingsniveau, kennis en ervaring. Aanbieding van cursussen en het overleggen met ketenpartners worden in mindere mate genoemd.

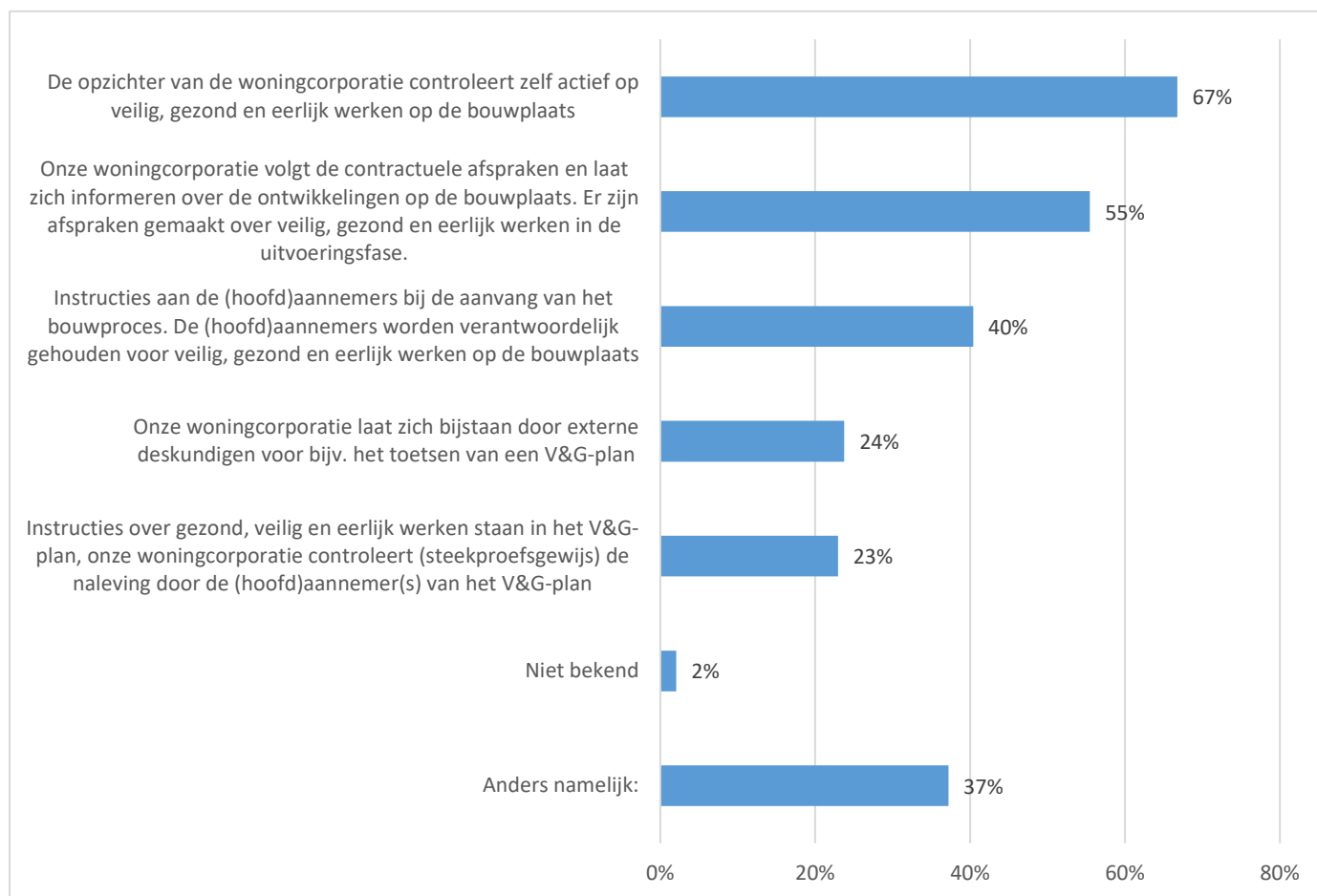
Van de woningcorporaties die een coördinator ontwerpfase hebben aangesteld gaf meer dan de helft ook aan dat er geen belemmeringen worden ondervonden bij de taakuitoefening. Als er belemmeringen zijn geven slechts vijf woningcorporaties aan dat het ligt in tijd en in ontwerp.

Uitvoeringsfase: betrokkenheid van de opdrachtgever

Slechts een klein deel van de woningcorporaties (10%) gaf aan dat zij geen betrokkenheid hebben bij de uitvoering van een bouwproject. Ontbreken van kennis/expertise is een reden om het geheel over te laten aan een projectontwikkelaar/(hoofd)aannemer. Het merendeel van de woningcorporaties (89%) geeft aan betrokken te zijn bij de uitvoering van een bouwproject. Naast controle of toezicht bij 65% van de woningcorporaties - door een eigen opzichter of via deelname aan bouwvergaderingen - is tevens sprake van een kwaliteitscontrole. De betrokkenheid vindt verder plaats door sturing op planning en kosten (58%). In meer dan een derde is het toezicht en controle uitbesteed aan een externe partij.

Meer dan tweederde van de woningcorporaties heeft de functie van opzichters bij de woningcorporatie in huis en controleren de opzichters actief op veilig, gezond en eerlijk werken op de bouwplaats. De functie van opzichter is significant minder dan gemiddeld bij kleine woningcorporaties vertegenwoordigd. Bij meer dan de helft van de woningcorporaties wordt de contractuele afspraken gemonitord en laat men zich informeren over de ontwikkelingen (figuur 4). Bij ruim een vijfde van de woningcorporaties wordt de naleving van de instructies van het V&G-plan gecontroleerd. 40% van de woningcorporaties geeft instructies bij de aanvang van het bouwproces en wordt de verantwoordelijkheid voor het veilig, gezond en eerlijk werken bij de opdrachtnemers gelegd.

Figuur 4 Welke acties onderneemt uw woningcorporatie als opdrachtgever in het kader van veilig, gezond en eerlijk werken in de uitvoeringsfase? (N=120)

Borgen van bouwprocesbepalingen en eerlijk werk

De bouwprocesbepalingen schrijven voor dat - in de situaties waarbij in een bouwproject meerdere partijen samenwerken - een opdrachtgever een coördinator ontwerpfase aanstelt en dat er een V&G-plan aanwezig is. Het formuleren van doelstellingen voor veilig, gezond en eerlijk werk en toezicht/controle zorgen ervoor dat de aandacht voor deze onderwerpen in de praktijk worden geborgd.

Tabel 1 geeft een overzicht van de aanwezigheid van bovenstaande onderwerpen onder de woningcorporaties die een gesprek met een inspecteur hebben gehad.

Tabel 1 Totaaloverzicht V&G-doelen, coördinator ontwerpfase, V&G-plan, Instrumentarium toezicht / controle, verantwoordelijkheid opdrachtnemer voor veilig, gezond en eerlijk werken

	Aantal	%
V&G-doelen (N=118)	39	33%
Coördinator ontwerpfase (N=118)	47	40%
Aangesteld door opdrachtgever	23	19%
Aangesteld door opdrachtnemer	24	21%
V&G-plan (N=102)	56	55%
Opgesteld door opdrachtgever	14	14%
Opgesteld door opdrachtnemer	42	41%
Instrumentarium toezicht / controle (N=120)	110	92%
Opzichter	80	67%
Laten informeren door opdrachtnemer	67	56%
Met hulp van externe expertise	29	24%
Steekproefsgewijze controle aan de hand van V&G-plan	28	23%
Anders	9	7%

Verantwoordelijkheid opdrachtnemer voor veilig, gezond en eerlijk werken (N=120)	49	40%
---	-----------	------------

Uit de analyse blijkt verder dat bij slechts een vijfde van de woningcorporaties - al dan niet in samenwerking met de opdrachtnemer - sprake is van de aanwezigheid van een coördinator ontwerpfase én een V&G-plan met ingezette toezicht/controle instrumentarium. Die 27 woningcorporaties zijn in tabel 2 in beeld gebracht. Veertien van de zevententwintig woningcorporaties voldoen aan de drie wettelijke vereisten. Saillant is dat slechts 10% van de woningcorporaties V&G-doelen heeft geformuleerd. Daarbij heeft de helft de verantwoordelijkheid voor veilig en gezond werken belegd bij de opdrachtnemer. Slechts 5% van de woningcorporaties die de inspecteurs van de Nederlandse Arbeidsinspectie hebben gesproken, voldoet geheel aan de vereisten van bouwprocesbepalingen en de borging ervan (inclusief V&G-doelen en verantwoordelijkheid te allen tijde bij opdrachtgever).

Tabel 2 Totaaloverzicht V&G-doelen, coördinator ontwerpfase, V&G-plan, Instrumentarium toezicht / controle, verantwoordelijkheid opdrachtnemer voor veilig, gezond en eerlijk werken (N=27)

V&G-Doelen	* Coördinator Ontwerpfase	* V&G-plan	Toezicht / controle	* Verantwoordelijkheid bij opdrachtnemer	Grootteklasse	Legenda		
						* wettelijke bepaling/norm		
					G			
					G	Opdrachtgever neemt verantwoordelijkheid, doelen formuleren, coördinator & V&G-plan opstellen, toezicht houden.	Opdrachtnemer / externe partij neemt de taak op zich.	Opdrachtnemer heeft de verantwoordelijkheid veilig, gezond en eerlijk werken in de uitvoeringsfase.
					G			
					G			
					M			
					M			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					G			
					M			
					K			
					G			
					M			
					G			
					M			
					K			
					G			
					G			

3. Waarde van het (enquête)gesprek

De Nederlandse Arbeidsinspectie is geïnteresseerd wat het (enquête)gesprek bij de woningcorporatie tot gevolg heeft gehad (effect van de interventie) en wil kennis verzamelen hoe zij beter toezicht kan houden op de woningcorporaties als opdrachtgever.

3.1. Effect van het (enquête)gesprek en suggesties & leerpunten voor de Nederlandse Arbeidsinspectie

Na de bespreking over de invulling van het verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken is met de woningcorporaties gecommuniceerd hoe zij het gesprek hebben ervaren. De Nederlandse Arbeidsinspectie is geïnteresseerd naar de reacties van de woningcorporaties over het effect, suggesties en leerpunten op deze vorm van interventie van de Nederlandse Arbeidsinspectie.

Effect van het (enquête)gesprek

Een grote meerderheid van de woningcorporaties heeft naar aanleiding van het (enquête)gesprek voorgenomen om actie te willen ondernemen.

- Eén woningcorporatie wil de verstrekte informatie van de Nederlandse Arbeidsinspectie bij nieuwe opdrachten betrekken. Door het gesprek met de Nederlandse Arbeidsinspectie is bewustwording opgetreden bij de woningcorporaties (15) over opdrachtgeversverplichtingen op veilig, gezond en eerlijk werk. Vijf woningcorporaties gaven aan zich meer te willen verdiepen over de kennis van de opdrachtgeversverplichtingen. Bij 31 woningcorporaties is het voornemen om binnen de organisatie een aantal zaken nader te gaan onderzoeken zoals governance code, handboeken van de brancheorganisatie, procedures etc.
- 18 woningcorporaties gaan aandacht schenken aan het onderwerp eerlijk werk en de verplichtingen die genoemd worden in de bouwprocesbepalingen.
- 27 woningcorporaties willen algemene actiepunten binnen de PDCA-cyclus oppakken, dat betreft bijvoorbeeld het formaliseren van zaken/opstellen procedures, het opstellen van een notitie met aanpassingen voor beleid, maar ook sturen en borgen van opdrachtgeversverplichtingen. Het uitvoeren van meer controle/toezicht om de bouwprocesbepalingen na te leven wordt vaak genoemd.
- 13 woningcorporaties hebben een aantal specifieke actiepunten genoemd rondom bouwprocesbepalingen: aanstellen van de coördinator ontwerpfasen & de functievereisten, inhoud van V&G-plan (BTO-keuzes) en beleid over arbeidsmigrantenproblematiek agenderen.

Suggesties & leerpunten

Meer dan de helft van de woningcorporaties heeft enkele opmerkingen over het project bij de woningcorporaties over het verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken aan de Nederlandse Arbeidsinspectie meegegeven.

- 30 woningcorporaties zijn positief over het (enquête)gesprek en de aanvullende informatie. Zij ervaren de interventie als constructief en nuttig. Het verhaal is duidelijk en helder. Er wordt met belangstelling uitgekeken naar de rapportage en de terugkoppeling.
- Over het (enquête)gesprek is bij 9 woningcorporaties een aantal opmerkingen geplaatst over de voorafgestelde verwachtingen. Twee woningcorporaties hadden een inspectie op coronamaatregelen verwacht. Het onderwerp eerlijk werk was voor twee andere woningcorporaties een verrassing. Een aantal woningcorporaties is met open agenda het gesprek aangegaan. Omdat er al lange tijd geen contact is geweest met de Nederlandse Arbeidsinspectie had voor het onderzoek meer over het doel en context gecommuniceerd kunnen worden.
- 11 woningcorporaties hebben de Nederlandse Arbeidsinspectie gevraagd om een presentatie en nadere voorlichting te geven.
- Ten slotte hebben 15 woningcorporaties de Nederlandse Arbeidsinspectie diverse suggesties/vragen aangedragen.
  - Het verstrekken van meer informatie (via QR-code);
  - Tijd & gelegenheid te krijgen om processen te verbeteren;

- Aandachtspunten aan te reiken van situaties waarbij de Nederlandse Arbeidsinspectie overtredingen of ernstige ongevallen heeft geconstateerd.
- Inzet van meer preventieve inspectie/toetsing dan wel (geïntegreerde/gezamenlijke) controles op de bouwplaats, maar ook checklist/tools/handvatten voor de invulling in de praktijk.
- Kleine woningcorporaties stellen de vraag wat er van hen aan inspanningen wordt verwacht rondom eerlijk, veilig en gezond werk.
- Waarom schenkt de Nederlandse Arbeidsinspectie aandacht aan de woningcorporaties en niet de focus legt op projectontwikkelaars/private partijen *met grote bouwvolumes* die winkelstraten en -centra bouwen & ontwikkelen en/of de utiliteitsbouw.

3.2. Beweegredenen en informatiebronnen

Voor het uitvoeren van gerichte interventies zijn tijdens het (enquête)gesprek de beweegredenen en informatiebronnen van de woningcorporaties in kaart gebracht. Het programma Bouw & Infra zal deze informatie gebruiken voor de interventiemix.

Beweegredenen

De woningcorporaties gaven aan welke factoren belangrijk zijn om zich in te zetten voor veilig, gezond en eerlijk werken. De woningcorporaties geven voor het overgrote deel de voorkeur aan de eigen motivatie (88%) om zich in te zetten voor veilig, gezond en eerlijk werken, gevolgd door het voldoen aan de verplichtingen vanuit wetgeving (57%). Veel van de woningcorporaties spreken ook een andere optie uit die de eigen motivatie raakt, bijvoorbeeld de kernwaarden zoals maatschappelijk/sociale functie van de woningcorporatie, het eigen belang ter voorkoming van ongevallen en dat er veilig wordt gewerkt, mens/bewonersgericht, imago(schade) en een voorbeeldfunctie.

Minder dan een op de tien woningcorporaties gaf het toezicht vanuit de overheid als reden aan om zich in te zetten voor veilig, gezond en eerlijk werken.

Informatiebronnen

Een groot deel van de woningcorporaties (88%) gaf aan dat hun brancheorganisatie Aedes als informatiebron dient voor informatie over veilig, gezond en eerlijk werken. Woningcorporaties zijn als opdrachtgever verantwoordelijk voor een veilige werkomgeving: op de bouwplaats, bij (groot) onderhoud en bij beheer en reparaties. Wat dat in de praktijk betekent voor woningcorporaties is uitgewerkt in een aantal Arbo-werkboeken van FLOW (Fonds Leren en Ontwikkelen Wooncorporaties) met gerichte informatie over aspecten van veilig werken voor woningcorporaties. De brancheorganisatie heeft deze FLOW-handboeken laten ontwikkelen. Vakbladen van Cobouw, Aboma etc. worden als informatiebron genoemd door meer dan een derde van de woningcorporaties. Minder dan een kwart van de woningcorporaties maakt gebruik van informatie afkomstig van de Nederlandse Arbeidsinspectie. Overige bronnen zijn de Arbodienst, Arboportaal, zoekopdrachten via het internet, informatie van collega woningcorporaties, ketenpartners en externe juridische partijen.

4. Het totaalbeeld van de (enquête)gesprekken

Dit laatste hoofdstuk geeft een totaalbeeld van de (enquête)gesprekken over de 124 woningcorporaties en het nut van de ingezette interventie van de Nederlandse Arbeidsinspectie.

4.1. De invulling van het verantwoord opdrachtgeverschap

Een aantal woningcorporaties gaf aan onbekend te zijn met onder andere de vergewisplicht (20%) en het aanstellen van een coördinator ontwerpfase (17%). Dat zijn verantwoordelijkheden van opdrachtgevers die voortvloeien uit de bouwprocesbepalingen. Een groot aantal van de woningcorporaties kiest in de praktijk bewust voor een betrouwbare samenwerkingspartner die aantoonbaar uitvoering geeft aan veilig, gezond en eerlijk werken (85%) en een groot deel van de woningcorporaties voert in de uitvoeringsfase controles op de bouwplaats uit op veilig, gezond en eerlijk werken (92%).

De invulling van het verantwoord opdrachtgeverschap volgens de bouwprocesbepalingen vereist een proactieve houding door in de ontwerpfase van een bouwproces zich ervan te vergewissen dat er in de uitvoeringsfase veilig gewerkt kan worden en dat de eindverantwoordelijkheid te allen tijde bij de opdrachtgever blijft. Dat het ook zo gebeurt, blijkt niet uit onze analyse van de gesprekken die de inspecteurs met de woningcorporaties hebben gevoerd. Bij slechts 5% van de woningcorporaties wordt geheel volgens het gedachtegoed van de bouwprocesbepalingen gewerkt. Doelen formuleren om het verantwoord opdrachtgeverschap te borgen en daarover afspraken maken in de samenwerking, waarbij de verantwoordelijkheid voor veilig, gezond & eerlijk werken in de uitvoeringsfase bij de opdrachtgever blijft is een belangrijk aandachtspunt.

Verder blijkt uit de analyse dat een ruime meerderheid van de woningcorporaties (74%) heeft aangegeven dat het maken van afspraken over de beloning van werknemers en/of zelfstandigen bij opdrachtnemers niet als verantwoordelijkheid wordt gezien voor de woningcorporatie als opdrachtgever. Er vindt nauwelijks controle daarop plaats; slechts 10% van de woningcorporaties controleert opdrachtnemers op naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot eerlijk werk. Een deel (22%) van de woningcorporaties vindt overigens een Wav-boete aan een opdrachtgever onterecht.

4.2. Effect van de interventie/gesprek

De woningcorporaties die met de inspecteurs hebben gesproken, geven aan dat zij deze vorm van interventie van de Nederlandse Arbeidsinspectie ervaren als constructief en nuttig. Zij zijn positief over de gehouden (enquête)gesprekken en de verstrekte informatie over de bouwprocesbepalingen en eerlijk werk/ketenaansprakelijkheid. De gesprekken hebben de woningcorporaties tot nadenken gezet en een bewustwording gecreëerd over hun verantwoordelijkheid die voortvloeit uit wet- en regelgeving en dat zij voornemens zijn om aan de slag te gaan met hun opdrachtgeversverplichtingen voor veilig, gezond en eerlijk werk in de uitvoeringspraktijk. Of de daad bij het woord wordt gevoegd en die acties geleid hebben tot eerlijke, veilige en gezonde werkomstandigheden zal in een vervolgonderzoek vastgesteld moeten worden. De woningcorporaties hebben de Nederlandse Arbeidsinspectie verzocht om de aandacht voor meer voorlichting te intensiveren.

Bijlage 1: (Enquête)Vragenlijst

A. Kenmerken woningcorporatie (participant)

1. Welke personen (functie) zijn betrokken bij de beantwoording van de vragen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Bestuurlijke functie (bijv. raad van bestuur, directeur)
- Toezichthoudende functie (bijv. raad van commissaris / raad van toezicht, controller)
- Uitsluitend leidinggevende functie (bijv. manager)
- Uitvoerende medewerker met leidinggevende functie (bijv. projectleider)
- Uitvoerende medewerker met toezichthoudende functie (bijv. bouwopzichter)
- Uitvoerende medewerker zonder leidinggevende functie mét specifieke portefeuille voor veilig, gezond en eerlijk werk (bijv. Veiligheid & Gezondheid (V&G)-coördinator / Kwaliteit, Arbeidsomstandigheden en Milieu (KAM)-coördinator)
- Uitvoerende medewerker zonder leidinggevende functie
- Anders, namelijk

2. Wilt u onderstaande gegevens completeren? (Vul in of klik aan wat van toepassing is). Vul een 0 in indien het aantal niet bekend of van toepassing is.

Aantal huurwoningen

- Sociale huurwoningen

Voor 1945

_____

1945 – 1964

_____

1965 – 1984

_____

1985 – 1994

_____

1995 – 2004

_____

2005 en nieuwer

_____

- Vrije sector huurwoningen

_____

- Maatschappelijk vastgoed

_____

- Ander vastgoed

_____

Balanstotaal 2019 woningcorporatie (in mln.)

Balanstotaal van de balans zoals opgenomen in de jaarrekening 2019 zoals bedoeld in art. 35 Woningwet en art 15 van Regeling toegelaten instellingen volkshuisvesting 2015.

_____

Opzichtersfunctie bij woningcorporatie in dienst

Ja   Nee

Aangesloten bij Governance Code Veiligheid in de Bouw

Ja   Nee

Aangesloten bij andere Code / samenwerkingsverband

Ja, welke code of samenwerkingsverband

_____
 Nee

Vermeld waarom de antwoorden m.b.t. de aantallen huur- en sociale woningen in zijn geheel niet beantwoord konden worden _____

5. Wat is volgens de directie de grootste uitdaging waar de corporatie voor staat?

_____

B. Verantwoord opdrachtgeverschap en ketenaansprakelijkheid bij veilig, gezond en eerlijk werk

6. Heeft u als woningcorporatie in de periode 2019 – nu, of bent u voornemens om in de komende twee jaar opdracht te geven voor

(meerdere antwoorden mogelijk):

- Ja, opdracht voor
- Nieuwbouw van sociale huurwoningen
- Nieuwbouw van overige woningen of vastgoed
- (ingrijpende) renovatie – verbouw van (delen) van uw woningvoorraad
- Sloop van een deel van uw woningvoorraad
- Anders namelijk:

_____

Geen van de bovenstaande (woningcorporatie is geen, of ziet zich zelf niet als opdrachtgever→ Ga naar vraag 20

In dit blok gaat de Inspectie SZW ervan uit dat uw woningcorporatie opdrachtgever is. Kunt u met dat gegeven de onderstaande vragen beantwoorden.

7. Waar denkt u(w woningcorporatie) aan bij verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig, gezond en eerlijk werken? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Risico's inventariseren en maatregelen nemen voor veilig, gezond en eerlijk werken
- In de aanbestedingsdocumenten informatie geven over de gewenste werkomstandigheden op de bouwplaats
- Organisatorische keuzes maken die invloed hebben op een veilige en gezonde uitvoering van bouwwerkzaamheden
- Aandacht hebben voor tijdsdruk en planning
- Bij voorkeur samenwerken met betrouwbare opdrachtnemers die aantoonbaar uitvoering geven aan veilig, gezond en eerlijk werken
- De opdrachtnemer raad en feedback geven over veilig, gezond en eerlijk werken
- Structureel overleg (bouwvergadering) met opdrachtnemer(s), waarin veilig, gezond en eerlijk werk besproken wordt
- Opdrachtgever is zelf actief op de bouwplaats door het uitoefenen van toezicht/controle op veilig, gezond en eerlijk werk
- Gedegen controle van (meldingen en identiteitsbewijzen van) werknemers (op de bouwplaats).
- Zorgdragen dat niet EER-ingezetenen arbeid verricht met een tewerkstellingsvergunning
- Controleren of een onderneming die tegen betaling personeel uitleent op de juiste wijze staat geregistreerd in Handelsregister (Waadi-registratie)
- Handhaving door Inspectie SZW op opdrachtgevers en opdrachtnemers
- Andere onderwerpen, namelijk

8. Heeft u(w woningcorporatie) een doelstellingen geformuleerd voor het sturen en borgen van verantwoord opdrachtgeverschap voor veilig en gezond werk?

- Ja, door
- De BTO keuzes tijdens het ontwerp, zijn aantoonbaar/herleidbaar en voldoen aan de arbeidshygiënische strategie
- Bij het opstellen van een begroting, wordt gerekend met de inzet van veilige werkmethodes volgens de arbeidshygiënische strategie
- Doelstellingen (deels) vastgelegd, maar nog geen beleid geformuleerd om doelstellingen in de praktijk te brengen
- Anders namelijk:

_____

Nee, maar het onderwerp staat wel op de agenda→ Ga naar vraag 10

Nee→ Ga naar vraag 10

Anders namelijk:

9. Zijn er belemmeringen bij de invulling van verantwoord opdrachtgeverschap of belemmeringen die u vaststelt als het gaat om veilig, gezond werk in de uitvoeringspraktijk (nieuwbouw/renovatie/sloop)?

- Nee er zijn geen belemmeringen
- Ja er zijn belemmeringen namelijk

_____

10. De verantwoordelijkheid van een opdrachtgever volgens de bouwprocesbepalingen is dat hij zich ervan moet vergewissen dat uitvoerende partijen hun verplichtingen kunnen nakomen. Wat verstaat uw corporatie onder de term 'vergewissen'?
(meerdere antwoorden mogelijk):

- Het (laten) opstellen van een Veiligheid- en Gezondheidsplan (V&G-plan) met aandacht voor risico-inventarisatie, maatregelen en evaluatie voor veilig en gezond werken
- De opdrachtgever beoordeelt of de bouwkundige, technische en organisatorische (BTO-) keuzen en maatregelen voor de specifieke risico's, het risico voldoende wegnemen
- De opdrachtgever zorgt voor een V&G-plan in de ontwerpfase of laat dat opstellen. Daarna wordt dit de verantwoordelijkheid van de hoofdaannemer
- De opdrachtgever stelt standaard V&G maatregelen op om de risico's te voorkomen
- Het juridisch goed regelen van de verantwoordelijkheden
- Anders namelijk:
_____

- De term 'vergewissen' is ons onbekend

Ontwerpfase: het ontwerpen of plannen van bouwwerken

11. Indien uw corporatie voornemens is een nieuwbouwproject te starten of een ingrijpende renovatie/verbouwing van bestaande gebouwen: stelt u dan een coördinator ontwerpfase aan?

- Ja wij als opdrachtgever/woningcorporatie stellen de coördinator ontwerpfase aan
- De opdrachtnemer stelt de coördinator ontwerpfase aan
- Er wordt geen coördinator ontwerpfase aangesteld, omdat [br][b] Noem de belangrijkste reden/[b]

- Onbekend of een coördinator ontwerpfase wordt aangesteld
- Niet bekend met het feit dat er een coördinator ontwerpfase aangesteld dient te worden
- Andere reden namelijk:
_____

13. Wat legt uw woningcorporatie normaliter vast in de opdracht over veilig, gezond en eerlijk werken?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- De volgende onderwerpen worden vastgelegd
- Verantwoordelijkheid van opdrachtgever en opdrachtnemer(s)
- Competenties van opdrachtnemer(s) en eventueel scholing of cursus
- Inhuur onafhankelijke experts en/of instellen coördinatoren gezond en veilig werken
- Inroosteren inspecties en evaluaties
- (Afstemming over) risicoanalyse en de te treffen voorzorgsmaatregelen
- Budget voor veilig, gezond en eerlijk werken
- Beloning en/of sancties bij veilig, gezond en eerlijk werken
- Aankoop/inhuur/gebruik van geschikte materialen en machines
- Consequenties wijzigingen in planning
- Consequenties bij opgelegde boetes bij uw opdrachtnemers
- Afspraken veilig, gezond en eerlijk werken bij samenwerking met mede-opdrachtnemers
- Anders, namelijk
_____

- Niets
- Onbekend

14. Stelt u als opdrachtgever zelf een V&G plan op?

- Nee → Ga naar vraag 18
- Nee dat doet de (hoofd)aannemer → Ga naar vraag 18
- Ja

15. Wat neemt u doorgaans op in een V&G-plan?

Beschrijving van het bouwproject, coördinatoren en betrokken ondernemingen	☐ Ja	☐ Nee
Project specifieke inventarisatie en evaluatie van de reguliere arbeidsrisico's	☐ Ja	☐ Nee
Project specifieke inventarisatie en evaluatie van samenloopgevaaren	☐ Ja	☐ Nee
Project specifieke inventarisatie en evaluatie van gevaaren die aan reguliere bouwactiviteiten verbonden gebruikelijke risico's overstijgen	☐ Ja	☐ Nee
Maatregelen die volgen uit de risico-inventarisatie en -evaluatie van het project	☐ Ja	☐ Nee
Afspraken over uitvoering van maatregelen	☐ Ja	☐ Nee
Wijze waarop toezicht op de maatregelen wordt uitgeoefend	☐ Ja	☐ Nee
Bouwkundige, technische en organisatorische keuzen	☐ Ja	☐ Nee
De wijze waarop voorlichting en instructie aan de werknemers op de bouwplaats wordt gegeven	☐ Ja	☐ Nee
Andere onderwerpen namelijk		
-

16. Welke maatregelen neemt u(w woningcorporatie) zodat de aangestelde coördinator ontwerpfase zijn taken kan vervullen en de taken uitoefent? Maatregelen betreffende: (meerdere antwoorden mogelijk)

- Woningcorporatie stelt geen coördinator ontwerpfase aan → Ga naar vraag 18
  - Geen maatregelen
  - Ja, namelijk
    - Zeggenschap / mandaat
    - Competenties/vaardigheden
    - Opleidingsniveau
    - Kennis
    - Ervaring
    - Aanbieden van aanvullende scholing/cursus (permanente educatie)
    - Voldoende tijd geven
    - Anders, namelijk
-

17. Wanneer de coördinator ontwerpfase belemmeringen ondervindt, welke zijn dat?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- De coördinator ontwerpfase ondervindt geen belemmeringen
  - Onbekend
  - Ja, namelijk
  - Geen mandaat
  - Kennis
  - Tijd
  - Budget
  - Anders, namelijk
-

De uitvoeringsfase: de fase waarin de feitelijke bouwwerkzaamheden plaatsvinden

18. Wat is uw betrokkenheid als opdrachtgever bij de uitvoering van het bouwproject?

Er is geen betrokkenheid van de opdrachtgever, dat wordt geheel overgelaten aan de projectontwikkelaar of (hoofd)aannemer [br] [b]de belangrijkste reden hiervoor is[/b]

-
- Er is betrokkenheid van opdrachtgever door[br] (meerdere antwoorden mogelijk)
  - de woningcorporatie stuurt op de planning en de kosten
  - de woningcorporatie heeft het toezicht en de controle op de uitvoering uitbesteed aan een apart bedrijf / zelfstandige
  - via bijeenkomsten voor (alle) (bouw)bedrijven die betrokken zijn bij de realisatie van het bouwproject en controles op de bouwplaats
  - Anders namelijk:

Niet bekend

19. Welke acties onderneemt uw woningcorporatie als opdrachtgever in het kader van veilig, gezond en eerlijk werken in de uitvoeringsfase? (kies het antwoord wat voor u(w woningcorporatie) het meest van toepassing is)?

(meerdere antwoorden mogelijk):

- De opzichter van de woningcorporatie controleert zelf actief op veilig, gezond en eerlijk werken op de bouwplaats
- Onze woningcorporatie volgt de contractuele afspraken en laat zich informeren over de ontwikkelingen op de bouwplaats. Er zijn afspraken gemaakt over veilig, gezond en eerlijk werken in de uitvoeringsfase.
- Onze woningcorporatie laat zich bijstaan door externe deskundigen voor bijv. het toetsen van een V&G-plan
- Instructies over gezond, veilig en eerlijk werken staan in het V&G-plan, onze woningcorporatie controleert (steekproefsgewijs) de naleving door de (hoofd)aannemer(s) van het V&G-plan
- Instructies aan de (hoofd)aannemers bij de aanvang van het bouwproces. De (hoofd)aannemers worden verantwoordelijk gehouden voor veilig, gezond en eerlijk werken op de bouwplaats
- Anders namelijk:

Niet bekend[/b]

C. Eerlijk werk

20. Maakt uw corporatie afspraken met uw opdrachtnemers over de beloning van werknemers en/of zelfstandigen?

(meerdere antwoorden mogelijk):

- Ja, betaling volgens CAO-loon
- Ja, alleen met de hoofdopdrachtnemer
- Nee, dat is de verantwoordelijkheid van de opdrachtnemers
- Anders namelijk:

Niet bekend

21. Is uw corporatie in het verleden wel eens beboet voor overtredingen van de Wet arbeid vreemdelingen?

- Ja
  - Ja, maar dat was naar onze mening onterecht, de opdrachtnemers zijn daar voor verantwoordelijk
  - Nee, maar wij controleren als opdrachtgever of opdrachtnemers zich aan wet- en regelgeving houden m.b.t. tot eerlijk werk
  - Nee, maar een eventuele boete zou onterecht zijn, omdat opdrachtnemers daarvoor verantwoordelijk zijn
  - Niet bekend
  - Anders, namelijk
-

D. Slotvragen

22. Wat zijn voor uw woningcorporatie - als opdrachtgever - de belangrijkste redenen om u in te zetten voor veilig, gezond en eerlijk werken? (Wilt u maximaal de belangrijkste drie kiezen)

- Verplichting in een contract
- Sociale druk van mede-opdrachtgevers
- Sociale druk van opdrachtnemers
- Eigen motivatie
- Vraag vanuit de opdrachtnemer
- Tijd
- Geld
- Boetes of sancties
- Beloningen
- Wetgeving
- Toezicht vanuit de overheid
- Marktwerking
- Anders, namelijk

Niet bekend

23. Waar haalt u voornamelijk uw informatie vandaan over veilig, gezond en eerlijk werken? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Brancheorganisatie (Aedes)
- Inspectie SZW
- Arboportaal
- Arbodienst
- Vakbladen: te weten:

Anders, namelijk

---

24. Wat gaat u(w woningcorporatie) (anders) doen naar aanleiding van deze enquête?

- Niets
  - De volgende veranderingen
-

25. Als u opmerkingen heeft voor de Inspectie SZW, kunt u die hieronder noteren?

- Geen opmerkingen
  - De volgende opmerkingen
-

EINDE VRAGENLIJST

Bijlage 2: Aantal woningcorporaties (response) en huurwoningen

In deze bijlage behandelt de Nederlandse Arbeidsinspectie de response en de kenmerken van de woningcorporaties. De Autoriteit Woningcorporaties heeft de Nederlandse Arbeidsinspectie desgevraagd geïnformeerd dat ultimo 2018 het aantal woningcorporaties 297 bedraagt. De steekproefgrootte van de populatie bij een betrouwbaarheidsniveau van 95% voor representativiteit heeft een minimumomvang van 168 woningcorporaties.

Tot 28 maart 2022 zijn er door inspecteurs 124 (enquête)vragenlijsten ingevuld sinds begin juni 2020. Een response van 42% op een populatie van 297 woningcorporaties. De Woningwet kent geen indeling van woningcorporaties naar grootteklasse. De Nederlandse Arbeidsinspectie hanteert in tegenstelling tot de Aedes-benchmark c.q. extern onderzoeksbureau RIGO een minder fijnmazige indeling. Er is sprake bij die klasse-indeling ook sprake van ondervertegenwoordiging bij de kleine woningcorporaties (XS & XXS). Middels weegfactoren (klein, middel en groot) is het analysebestand representatief gemaakt naar grootteklasse. Bij de significantietoetsen is rekening gehouden met beide indelingen van grootteklasse.

Woningcorporaties naar aantal wooneenheden / grootteklasse	Aantal woningcorporaties (% populatie)	Response woning-woningcorporaties
<i>Indeling Nederlandse Arbeidsinspectie</i>		
minder dan 2.500 (klein)	97 (33%)	25 (20%)
2.500 tot 7.500 (middel)	98 (33%)	48 (39%)
meer dan 7.500 (groot)	102 (34%)	51 (41%)
<i>Indeling RIGO/Benchmark Aedes</i>		
XXS minder dan 1.000	40 (13%)	6 (5%)
XS 1000 tot 2.500	57 (19%)	19 (15%)
S 2.500 tot 5.000	56 (19%)	26 (21%)
M 5.000 tot 10.000	74 (25%)	41 (33%)
L 10.000 tot 25.000	52 (18%)	23 (19%)
XL meer dan 25.000	18 (6%)	9 (7%)

Aantal huurwoningen volgens de woningcorporaties

N=119	Aantal huurwoningen	Aantal	%
	- Sociale huurwoningen (bouwjaar)		
	Voor 1945	134.786	11%
	1945 - 1964	225.002	19%
	1965 - 1984	350.264	29%
	1985 - 1994	126.252	11%
	1995 - 2004	80.288	7%
	2005 en nieuwer	110.483	9%
	- Vrije sector huurwoningen	54.893	5%
	- Maatschappelijk vastgoed	19.213	2%
	- Ander vastgoed	91.314	8%
		1.192.495	100%
	114.136 (in € mln.) Balanstotaal 2019 woningcorporatie		